

Most, amikor beszélgetünk, Pintér Béla és Társulata két külföldi szereplés között van, hiszen nemrég érkeztek vissza Németországból, s hamarosan ismét útra kelnek. Év elején Finnországban léptek fel a Szutyokkal, de a korábbiakban is számos helyen megfordultak. Hogyan fogadták előadásait? Milyen tapasztalatokkal gazdagodtak egy-egy határon túli fellépés alkalmával?

Alapvetően mindenhol értik és értékelik az előadásainkat, de nem mindenütt hatnak azonos erővel. Függ ez attól, mennyit tudnak az adott nézők Magyarországról, és attól is, hogy ők maguk milyen társadalmi problémákkal küzdenek. A Szutyokban felbukkanó romakérdés például a bevándorló-problematikával helyettesíthető, a szélsőjobboldal térnyerése, sajnos, többnyire ismerős a legtöbb európai országban. Finnországban az utóbbi időben megerősödött egy szélsőjobboldali párt, amelynek tagjai „alap finn”-nek – vagyis *igazi* finn-nek – nevezik magukat, ezért az itthonihoz hasonló erővel hatott a darabban szereplő Rózi gárdistává válása. Másrészt ismerős lehetett nekik az előadás „kaurismäki” lassú történetvezetése, az elhidegült házaspár, Béla és Etus egyszavas dialógusainak nyomasztó humora. Svájcban szintén érzékelhető valamelyest a szélsőjobboldali fenyegetettség, ezért ott is nagy sikere volt az előadásnak. Németországban meglehetősen nagy az érdeklődés a magyarországi események iránt. Korábban a Szutyok megjelent az egyik legnagyobb német színházi lap, a Theater Der Zeit drámamellékleteként. Az aktuálpolitikai reflexió a darab fontos rétege, de nem gondolom, hogy ez az egyetlen erénye. Az előadás humorát tekintve az amatőr színházi fesztiválról szóló rész – a félretolmácsolás a nézők kedvence külföldön – eddig mindenhol egyértelmű sikert aratott.

Itthon rendkívül paradox helyzetben vannak, hiszen állandóan telt ház előtt játszanak, az előadásokat a közönség fokozott érdeklődése mellett szakmai elismerések kísérik. Másrészt viszont a támogatások folyamatos csökkentéséről, elvonásáról beszélhetünk. Ráadásul az úgynevezett hatos kategóriára vonatkozó pályázati kiírás hosszú ideig váratott magára, ami csak növelte a nehézségeket. Milyennek mondható a társulat helyzete a jelenlegi körülmények között? Hogyan sikerül felszínen maradni, vagyis előteremteni a működéshez szükséges költségeket?

Jelen pillanatban már kiírták a pályázatot. A keret szűkült, és a tavalyi tapasztalatok alapján aggodalomra ad okot az is, hogy nem tudjuk, ha majd meglesz a döntés, egyáltalán odaadják-e, utalják-e a megítélt összeget. Ha drasztikusan kevesebb pénzt kapunk, akkor a jegybevételekből származó részesedés növelése által juthatunk plusz bevételi forráshoz, bár a mi jegyáraink mellett ez az összeg nem számottevő. Mi nem tehetjük meg, hogy az Operettszínház vagy a Madách jegyáraival dolgozzunk.

A legtöbb társulatnak szponzorok felkutatásán túl nem marad más, csak az előremenekülés, vagyis a lehető legtöbb előadás és külföldi vendégszereplés. Ez az önök esetében is így van?

Szponzorokról sajnos nem beszélhetünk, mivel nem vagyunk elég nagy reklámhordozó felület. Az a körülbelül tizenötezer ember, aki megfordul nálunk egy évben, ilyen tekintetben kevésnek mondható. A külföldi vendégszereplések sem hoznak annyit a konyhára, hogy abból egész évben megéljünk.

A Szünet nélkül – A magyar kultúra érdekében című konferencián rámutatott arra, hogy a független színházak ma már csak nevükben őrzik függetlenségüket, hiszen rendkívül kiszolgáltatottak a mindenkori kulturális vezetésnek. Véleménye szerint mi vezetett idáig?

Vidnyánszky Attila indított először támadást a függetlenek ellen, még a kormányváltás előtt, és azóta is üldözi ezt a szférát. A független színházak sorsát eldöntő kuratórium határozatai sem függetlenek tőle.

Miben nyilvánul meg, amit említ, és mi lehet ennek az oka?

Azt mondja, bizonyos kőszínházak alternatívabbak, kísérletezőbbek, mint a függetlenek mondott, szerinte inkább amatőrnek vagy kisszínháznak nevezhető, felültámogatott társaik. Hogy miért mondja ezt, mire alapozza a véleményét, azt tőle kellene megkérdezni.

Az kétségtelen, hogy kevésbé ismeri el a függetlenek létjogosultságát az elmúlt években körvonalazódó kultúrakoncepció, sőt, inkább azt támogatná, ha a függetlenek bevonulnának a kőszínházakba, és ott hoznának létre évadonként egy-két előadást. Ez nem túl biztató hozzáállás. Kooperálhat-e egy független társulat valamelyik kőszínházzal anélkül, hogy felszívódna vagy teljesen megszűnne?

Véleményem szerint hosszú távon nem lehetséges az együttműködés.

Van azért ellenpélda is: Bodó Viktorék eredményesen működnek együtt a Katonával, bár ez időnként egy-egy közös bemutatóra szól, egyébként önállóan működnek, ahogy tudnak. Nemrégiben mutatták be az Anamnesist, a Ledarálnakeltüntem című Bodó-rendezés pedig hosszú ideje repertoáron van. Ön nem tartja elképzelhetőnek a hasonló formájú együttműködést?

Ha jól tudom, a Ledarálnakeltüntem című előadásban csak a Katona József Színház színészei játszanak – tehát abban Bodó Viktor rendezőként és társszerzőként vett részt, nem a társulatával. Ez az egyeztetés miatt sem lényegtelen, mert nem egyszerű feladat két repertoárszínház műsorát összeegyeztetni. Ennek ellenére nem tartom elképzelhetőnek az egy-egy előadásra szóló koprodukciót, de per pillanat nekünk nincsenek ilyen felkéréseink.

Ön nem gondolt arra, hogy valamelyik kőszínházban dolgozzon vendégként, szerzői, rendezői vagy színészi minőségben, akár társulata nélkül, kilépve ezáltal a megszokott közegekből?

A tehetség talán már tudássá vált

Pintér Bélával beszélget Ménesi Gábor

Semmi sem érdekel annyira, hogy a társulat ügyét félretegyem miatta. Minden színészt elengedek mindenhova (feltéve, hogy hozzánk egyeztetnek), de az én életművem jelen pillanatban egyértelműen a társulat. Ezért kell megtennem mindent, és erre kell koncentrálnom minden energiám.

Játszóhelyük, a Szkéné a nézői igényekhez képest csekély befogadó-képességű színházterem a Műegyetem második emeletén. Mennyire határolják be lehetőségeiket az ottani körülmények, a színtér sajátosságai?

Amennyire behatárolják, annyi szabadságot is adnak. Ez alapvetően egy „üres tér”. Oda tesszük a nézőteret, ahova akarjuk. Sok mindent ki lehet próbálni. Arról nem is beszélve, hogy én huszonöt éve dolgozom itt. Érzelmileg szálak is kötnek ide.

Nem is akartak nagyobb helyet keresni?

Keresni nem, de ha meghívják, elmegyünk egy-egy vendégszereplésre.

Évekkel ezelőtt a Nemzeti Színházzal közösen mutatták be a Gyévuskát. Erre az együttműködésre hogyan került sor?

Már az előadás előkészületei alatt látszott, hogy a mi léptékeink szerint „monstre produkciónak” nézünk elébe. Megkerestem Jordán Tamást, hogy vállalná-e a koprodukciónak, és ő igent mondott.

Mégsem bizonyult működőképesnek az előadás a Nemzetiben. Mi lehetett ennek az oka?

Nem tudom. Valószínűleg akkor még erősen élt a színháznézők többségében a Nemzeti Színház megszületését kísérő sokk, és többen ezért eleve nem jöttek el. Úgy gondolom, hogy akik ma megtöltik az Alföldi-rendezéseket, akkor, 2003-ban még elvből nem lépték át a Nemzeti küszöbét.

A megszokott térbe visszaérkezve hozták létre A sütemények királynőjét, amely – a Parasztopera mellett – a társulat egyik legerősebb előadása lett. Ön is annak találja?

Talán a legfájdalmasabbnak mondanám. A darab vége sokakban – akik rendelkeznek kellő érzékenységgel – válthat ki katarzist. Függetlenül attól, hogy átélték-e a darabbeli szörnyűségeket.

Több kritikus többször leírta már a Pintér-előadások kapcsán, hogy azok csak abban a közegben működnek jól, amelyben megszülettek. Rácáfolt erre a Parasztopera, amely megtalálta helyét a pécsi teátrumban, Mohácsiék interpretációjában. Mit gondol erről?

Természetesen nagyon boldog vagyok, hogy Mohácsi János megrendezte a darabot, és örülök a pécsi előadás sikereinek. Ez tökéletesen megcáfolja azt a butaságot, hogy előadásaink csak a saját közegünkben hatnak. Egyébként azóta már bemutatták a darabot a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetemen, jelenleg pedig Temesváron készül egy újabb Parasztopera-előadás.

Volt beleszólása, vagy az ön szándékaitól teljesen függetlenül jött létre a pécsi előadás?

Semmibe sem szóltam bele, és amikor megnéztem az előadást, csak szerény észrevételeket tettem.

Az eredeti Parasztopera 2002-ben született meg, és – az egy évvel későbbi Gyévuskához hasonlóan – némi elmozdulást mutat a korábbi, trilógiaként is értelmezhető opusokhoz (Népi rablét; Kórház, Bakony; Sehova Kapuja) képest, amennyiben a zene erősen strukturálja a darabot. Hogyan adódott a zeneszerzővel, Darvas Benedekkel való együttműködés?

Darvas Benedekkel a *Sehova Kapuja* című darabban dolgoztunk először. Aztán később, az *Öl-Butit!* próbái alatt önszorgalomból meghangszerezelt és többszólamúvá komponált egy egyházi népdalokat, ami nekem nagyon megtetszett. Többek között ez adta az első lökést. Igaz, már korábban is terveztem egy népzenei épülő operát, amelyben a keservek szolgáltatják az áriákat.

Hogyan dolgoztak Darvassal, és hogyan jött létre az operaforma?

Én hoztam egy jelenetet és hozzá egy-egy népdalt, vagy népzenei motívumot, Bence elkezdett játszani a zongorán, és ami mindkettőnknek tetszett, azt megtartottuk. Csak nagyon ritkán történt meg, hogy előbb volt a zene, és én arra írtam szöveget, de az is előfordult.

Jellemző módon hogyan formálódnak a Pintér-darabok? Először felbukkan egy alapötlet vagy motívum, amire aztán ráépül az előadás?

Pontosan. Először az alapötlet van meg, egy markáns, érdekes motívum, ami jó esetben vonz a későbbi darabot erősítő további ötleteket.

A darabokat színészeire írja?

Igen, természetesen. Fontos, hogy tudjam, ki fogja játszani az adott figurát, de ez nem jelenti azt, hogy a későbbiekben nem játszhatja el valaki más.

Milyen teret enged színészeinek a munkafolyamatban? Mennyire szólhatnak bele a szövegalkotásba, mennyit tesznek hozzá az anyaghoz, szállítanak-e ötleteket, van-e lehetőség improvizációra?

Soha sincs improvizáció, de mindig kikérem a kollégák véleményét a darab egészével és egy-egy figurával kapcsolatban is.

Közismert, hogy darabjai mindig saját anyagból születnek. A hozott anyag egyáltalán nem érdekli, nem inspirálja?

Felhasználok a darabjaimban „vendégmotívumokat” is, de még mindig jobban érdekel a „saját darab”, mint a „hozott anyag”.

Ehhez kapcsolódva kritikusi gyakran önisméltésről és kifáradásról, vagy legalábbis a megújulás hiányáról beszélnek. Ön nem érzi az önisméltés veszélyét?

A Szutyok óta már nem írnak ilyesmit. Az önisméltés veszélye egyébként minden olyan alkotónál fennáll, aki nem akar minden új művében gyökeresen mást csinálni, mint azelőtt, hanem az elmélyülés útját járja. Mi az első pillanattól kezdve nagyon markáns stílust képviseltünk. Nem akartam például az énekbeszédet csak azért elengedni, mert XY kritikus megunt. Csak akkor váltottam, vagy hagytam el bizonyos dolgokat, amikor engem már nem érdekelt, illetve, amikor én éreztem úgy, hogy egy bizonyos formát már kimerítettünk.

Általában mennyi időt kell szánni a próbafolyamatra ahhoz, hogy egy előadás kiérlelődjön, és nyugodt lelkiismerettel engedje útjára?

Bő két hónapot.

Erre mód nyílik minden esetben, vagy alkalmanként versenyt kell futniuk az idővel?

Általában fél évet gondolkodom egy adott darabon, mielőtt egyáltalán próbálni kezdenénk, és jó esetben egy hónap után tartunk egy kis szünetet, hogy ülepedjen az anyag, illetve ha kell, újra lehessen gondolni, át lehessen írni.

A bemutató után mennyit változik, formálódik egy-egy előadás, különösen akkor, ha hosszabb ideig repertoáron marad?

Keveset. Általában húzni szoktunk, és alkalmanként bekerül egy-két új ötlet.

Visszatérve a színészi jelenlétre, megfogalmazható-e, milyen habitust, hozzáállást követelnek az előadások, illetve az a fajta színház-eszmény, amit ön képvisel?

Sokféle színész játszott már az előadásainkban, nehéz lenne általánosságban válaszolni erre. Csak olyasmi jut most eszembe, hogy motiváció, pontosság, ugyanakkor nagy szükségem van a színészek egyéniségére, személyiségére.

Szamosi Zsófia beszélt egy interjúban arról, hogy „érdekes lenne együttműködni koprodukciónak más társulatokkal is, de ebben a szférában ez valahogy nem szokás. Talán a színészek jobban barátkoznak egymással, mint a rendezők és a színházvezetők.” Ön hogyan vélekedik erről?

Engem nem érdekel az együttműködés más rendezőkkel, színészeket sem tudok hívni, csak legfeljebb egyet vagy kettőt, mert különben azoktól venném el a lehetőséget, akik folyamatosan velem dolgoznak, akik számítanak rám.

Így viszont nem válik túlzottan belterjessé a működés? Nem tenne jót, ha időnként másfajta hatás is érné a társulatot?

A vendégművészek az esetek kilencven százalékában frissítően, inspirálóan hatnak egy-egy új produkcióra. Így volt ez a *Tündöklő középserben* Herczenik Annával, a *Kaisers TV*, Ungarnban Stefanovits Angélával, Mucsi Zoltánnal, és remélem, így lesz az új darabban Kerekes Évával is.

A Kaisers TV, Ungarn egyfelől időutazás, hiszen egészen az 1848-as eseményekig repíti vissza a nézőt, miközben feltárja mai problémáinkat is. Mit tudhatunk meg a darab keletkezéstörténetéről? Milyen volt az a vízió, amit először maga előtt látott?

Felkértek még évekkkel ezelőtt, hogy rendezzem meg a március tizenötödikei hivatalos ünnepséget a Petőfi-szobornál. Akkor nemet mondtam, bár eszembe jutott, hogy úgy is lehetne rekonstruálni az eseményeket, mintha már 1848-ban is létezett volna televízió, amely közvetített a fontosabb helyszínekről. Ez adta az alapötletet, ehhez kapcsolódott a darab többi motívuma: a hipnózis, a szüleit kereső lány és a jelenkori áthallások, illetve a megnyert schwechati csata.

Bevallom, meglepett, hogy a produkciót nem mutatták be az idei POSZT-on. Az egyik válogató, Zappe László alkalmasnak találta a darabot arra, hogy a versenyprogramban szerepeljen, ám elmondása szerint a többiek leszavazták. Mindenképpen újdonságnak tekinthető, hogy a korábbiaktól eltérően az idei versenyprogramban egyetlen független előadás sem vett részt. Ez is része annak a szemléletnek, melyet Vidnyánszkyék képviselnek?

Abszolút.

Ezzel együtt Márta István arról beszélt hetekkel ezelőtt, hogy az idei POSZT a megbékélés és a szakmaiság fesztiválja lesz. Hogyan valósulhatott ez meg ilyen körülmények között?

Sehogy. Ugyanis nem lehet a válogatásnak más szempontja, csak a minőség. Mindegy, hogy vidéki, kamara vagy éppen független! Ha nem jó, nincs helye a POSZT-on! Ha nem ez a legfőbb szempont, szakmaiságról szó sem lehet. Ugyanakkor természe-

tesen tiszteletben tartom az idej válogatók döntését. Bár annyit hozzáteszek, hogy a Katona József Színház *A mi osztályunk* című előadásával együtt nem beválogatva lenni megtisztelő.

Mostanában forradalomról beszélni aktuálpolitikai utalásokat is lehetővé tesz, melyekkel ön is gyakran él, nem csak a Kaisers TV, Ungarn előadásában. Elég a már említett Szutyokra gondolni, amelyben a szeretet hiánya, az idegenség tapasztalata, a gyűlölet, a megbélyegzés, a szélsőséges gondolkodásmód egyaránt felszínre tör. Az állásfoglalás azonban minden esetben elmarad, azt a nézőre bízta. Jól látom ezt?

A Szutyokban sikerült minden szereplő motivációját pontosan láttatni úgy, hogy mindenkiel együttérezhessen a néző. Ugyanakkor az én személyes véleményem is kiderül, érzékelhető a darab végére.

Az előadások legnagyobb tétje véleményem szerint, hogy ráismerjünk a korra és önmagunkra. Valahol arról beszélt, hogy kegyetlenebb színházat szeretne csinálni. Ez azt jelenti, hogy jó lenne még pontosabban fogalmazni és még élesebben felmutatni mindazt, ami foglalkoztatja, és amit tapasztal maga körül?

Igen, ez ezt jelenti. Ha az alkotónak sikerül a sorstól adatott alkotó idejében egyre inkább elmélyülni az adott műfajban – esetünkben a színházban –, akkor minél öregebb, tapasztaltabb, annál pontosabban tud fogalmazni.

„Pintér Béla együttese nem humorizál. Nekik humoruk van. Ez azt jelenti, hogy a világot másként szemlélik, mint az átlag többsége. Nem keresik a viccet: a szent dolgokban is megtalálják a nevelés ellentmondást” – írja Molnár Gál Péter a Gyévuska kapcsán, de valamennyi előadásukra érvényesen, melyek során az egyik alapvető befogadói élmény a fojtogató sírás és a felszabadító nevetés váltakozása. Honnan ered ez a fajta látásmód?

Nem tudom, de kétségkívül akkor vagyok a legelégedettebb, ha a tragikumot és a komikumot minél élesebben tudom ütköztetni egy előadásban, sőt, akár egy jeleneten belül.

Ha visszatekintünk az eddig megtett útra elejére, láthatjuk, hogy a társulattá szerveződés egyik fontos előzménye az 1998-as Népi rablét volt, amely jó érzékkel hasznosítja a folklór elemeit és ütközteti a különböző, látszólag egymásnak ellentmondó zenei alakzatokat. Rendkívül sajátosnak mondható, ahogyan a magyar tradícióról, néptáncról, népzeneről gondolkodik. Hogyan értelmezi újra ezeket előadásában? Mitől válnak izgalmassá és működőképessé?

Többet tudok a népi kultúráról, mint általában a színházrendezők, és ez a tudás felszabadít. Annyira sajátomnak érzem, hogy szabadon hozzá merek nyúlni az anyaghoz. Ezt a nézők is érzik, és ennek a szabadságnak köszönhető, hogy olyanok is megsze-

rethetik a népzene az előadásaimat látva, akik korábban elutasították azt.

Első rendezése megosztott fődíjat kapott az Alternatív Színházi Szemlén, valamint a kritikusok díjában is részesült. Ennél talán mégis fontosabb, hogy az ön mércéje szerint érvényes és jól megoldott produkció született. Mit mutatott meg akkor a Népi rablét, amiért azt gondolta, érdemes társulatot alapítania?

A Népi rablét után még nem alapítottunk társulatot. Erre csak évekkel később került sor. Jól működtem a próbákban. Szerettek a színészek, a későbbi előadással pedig elég nagy sikereket értünk el. Jött egy ötletem a következő darabra is. Ezért folytattam. Folytattuk.

Eleinte Szkéné, illetve Picaro néven működtek. Hogyan lett a nevük Pintér Béla és Társulata?

Egy idő után a kurátorok javasolták, hogy az általam rendezett darabokat különítsük el, mert a Szkéné és a Picaro is befogadó intézményként, illetve műhelyként működött.

Az új név egyúttal a viszonyokat is kifejezi, hiszen társulatvezetőként ön írja és rendezi a darabokat, s a legtöbb főszerepet is eljátssza. Hogyan látja belülről az említett szerepek egymáshoz való viszonyát, amelyek nemcsak a közsínházakban, de sok esetben még a függetleneknél is különválnak?

A viszonyok a Pintér Béla és Társulata név felvétele előtt sem voltak mások. Akkor is én írtam és rendeztem a darabokat. Úgy gondolom, hogy alapvetően látom a darabot kívülről, annak ellenére, hogy játszom benne. Nem én vagyok az egyetlen ilyen alkotó, és azért nem minden darabban én játszom a főszerepet.

Mikor jött el az a pillanat a társulat fejlődésének, építkezésének folyamatában, amikor úgy érezte, hogy összecsiszolódtak? Mik voltak a jelei ennek?

Minden próbafolyamat egyik fontos feladata, hogy a rendező összecsiszolja a színészeket, és létrehozson egy egységes stílust. Ez már a Népi rablétben is sikerült. Nem állítom, hogy ezt a rákövetkező tizenhat darab mindegyikében maradéktalanul meg tudtuk valósítani, de ha elég erős az írott anyag, könnyebb a színészeknek is ugyanabban a stílusban, egymásra hangolódva játszani.

Ha beszélgetésünk végén visszatekint az elmúlt tizennégy esztendőre, vagyis a Népi rablétől a legutóbbi bemutatóig, a Kaisers TV, Ungarnig eltelt időszakra, milyennek látja az eddig megtett utat? Honnan indultak és hová jutottak mostanáig?

Sok és sokféle előadás áll mögöttünk. Mostanában talán nagyobb hangsúlyt fektetnek a szövegre és a történetre. Az eddig megtett útra büszke vagyok. A Népi rablétben egy nagyon tehetséges csapat mutatkozott meg, mostanára ez a tehetség talán már tudássá vált. De csak talán. Alapvetően mindig a következő bemutató érdekel. Most is „harcban állok” az anyaggal, de úgy érzem, hogy ha végig kitartó leszek – és ha kell, átírom tizenötödszörré is –, akkor jó lesz az új darab is. Címe: *A negyvenkettedik hét*. A bemutató szeptember végén a Szkénében lesz.

